

ฐานข้อมูล

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประจำปี 2566

จัดทำโดย

เทศบาลเมืองทับกวาง

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองทับกวาง ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้สำรวจข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลทับกวางเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และเพื่อการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลในภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ต่อไป

กองสวัสดิการสังคม
เทศบาลเมืองทับกวาง

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติ หรือชุมชนได้ เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรจรโลงชีวิต และวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ และเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของ คนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็น ระยะเวลายาวนานหรือช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาสำหรับใช้เป็น แนวทางในการแก้ปัญหา ปรับตัว และดำรงชีวิตให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม กับยุคสมัย ภูมิปัญญาอาจแสดงออกมาทั้งในรูปที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ หรือปรัชญาในการดำเนินชีวิต และในเชิงรูปธรรม เช่น เทคโนโลยีการทำมาหากิน การเกษตร ศิลปะ ทัศนกรรม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องใช้ ความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skill) ความเชื่อ(Belief) และ พฤติกรรม (Behavior)

๒. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคน กับ สิ่งเหนือธรรมชาติ

๓. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

๔. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อคง ความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม

๕. ภูมิปัญญา เป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

๖. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

๗. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา
ขอบข่ายของภูมิปัญญาไทย

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment: LPA) ดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการกลั่นกรอง/การปศุสัตว์/การประมง/การป่าไม้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน,เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

๒. ด้านหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน,งานแกะหนังตะลุง,งานทอผ้าด้วยมือ. งานเย็บปักถักร้อย,การทำหัวโขน เป็นต้น

๓. ด้านอุตสาหกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานที่ใช้ทุน แรงงาน และเครื่องจักรเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต โดยมีเป้าหมายการผลิตสิ่งของจำนวนมากเพื่อการค้า และรวมถึงงานด้านการบริการเช่น การทำเครื่องเรือนจากไม้แปรรูป,การแปรรูปสิ่งต่างๆ จากยางพารา เป็นต้น

๔. ด้านกาแพทย์ไทย คือภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เช่น การหัตถเวชกรรมไทย , การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เป็นต้น

๕. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า , การสืบชะตาแม่น้ำ ,การทำแนวปะการังเทียม ,การอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

๖. ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม , ประติมากรรม,นาฏศิลป์,ดนตรี,ทัศนศิลป์,คีตศิลป์,การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

๘. ด้านอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

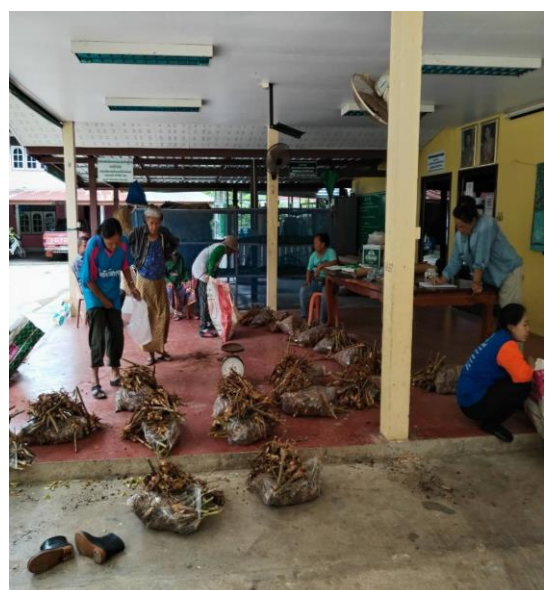
ที่	ประเภท	ชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
๑.	เกษตรกรรม	สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสาร	นายบุญมี วาทชัยสงค์
		สมุนไพร	นายจรณ วงษ์สง่า
๒.	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	กระดาษปูนปั้น	นางคำทองปลิงกระโทก
		กระเป๋าสานเส้นพลาสติก	นางทับทิม น้อยเสนา
๓.	การแพทย์ไทย	นวดแผนไทย	นางสมปอง บุตรดิษฐ์
		น้ำมันเหลือง	น.ส.กฤตกนก เสียวไพโรจน์
๔.	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ	นายบุญมี วาทชัยสงค์
๕	กองทุนและธุรกิจชุมชน	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมหนองผักบุ้ง	นางสมใจ มีเจตนา
๖.	ศิลปกรรม	การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมและ ดนตรีพื้นบ้าน	ม.๑๐
๗.	ภาษาถิ่น	ภาษาถิ่น	นางปรีญา วาทชัยสงค์
๘.	ศาสนาและประเพณี	วัดถ้ำพระโพธิสัตว์	วัดถ้ำพระโพธิสัตว์
		วัดซำบอน	วัดซำบอน

สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสาร

สวนผักและสวนสมุนไพรปลอดสารแบบผสมผสาน ซึ่งเกิดจากนายบุญมี วาทชัยสงค์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับพื้นที่ป่าชุมชน มีการเริ่มปลูกผักและสมุนไพรปลอดสาร และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการปลูกผักและสมุนไพร รวมถึงวิธีการใช้พืชสมุนไพรให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มเพื่อปลูกและขายฟ้าทะลายโจรอบแห้งให้โรงพยาบาลหนองโดนเพื่อใช้ในทางการแพทย์ เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับประชาชนในชุมชน

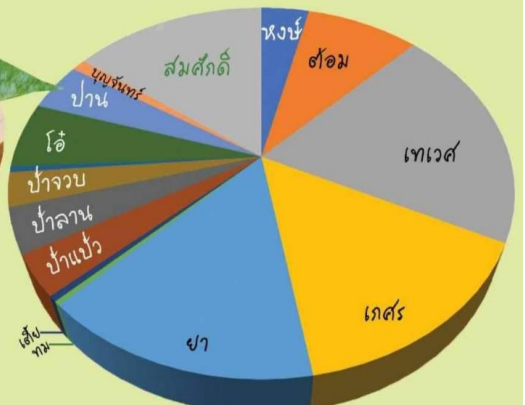
โดย นายบุญมี วาทชัยสงค์

๐๙๙๙๓๗๑๖๖๓

การเก็บฟ้าทะลายโจร ป่าชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ จ.สระบุรี

แผนผังรูปวงกลมของรายได้จากการเก็บฟ้าทะลายโจร
ของสมาชิกป่าชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ จังหวัดสระบุรี

กระถางปูนปั้น

กระถางปูนปั้น จุดกำเนิดเริ่มจากศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เข้ามาฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยได้ฝึกการทำกระถางปูนปั้นหลากหลายรูปแบบ ต่อมาภาคเอกชนในพื้นที่ได้ให้การสนับสนุนสินค้า โดยสั่งให้ผลิตสินค้าตามความต้องการ ทำให้มีการผลิตสินค้าที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และมีการปรับปรุงรูปแบบต่างๆ ตามความต้องการของลูกค้า

โดย นางคำกองปลิงกระโทก

๐๙๑๐๗๖๗๕๕๗

กระเป๋าสานเส้นพลาสติก

กระเป๋าสานเส้นพลาสติก จุดกำเนิดจากนางทับทิม น้อยเสนา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ได้รับการฝึกอบรมจนเกิดความชำนาญและถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และปัจจุบันมีการพัฒนาจากการสานตอก เป็นเส้นพลาสติกที่มีรูปแบบทันสมัย

โดย นางทับทิม น้อยเสนา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔

๐๘๘๗๓๔๙๐๕๓

นวดแผนไทย

จุดกำเนิดจากนางสมปอง บุตรดิษฐ์ เรียนการนวดแผนไทย จนเกิดความชำนาญและถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชนที่สนใจ เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ปัจจุบันมีการเปิดร้าน และออกร้านตามงานต่างๆ

โดยนางสมปอง บุตรดิษฐ์

๐๘๖๕๙๙๔๙๗๕

น้ำมันเหลือง

จุดกำเนิดจากนางกฤตกนก เลี้ยวไพโรจน์ ได้ริเริ่มผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน และมีการจัดจำหน่าย เพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ปัจจุบันมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในชุมชน และออกร้านตาม งานต่างๆ

โดย นางกฤตกนก เลี้ยวไพโรจน์

๐๙๑๖๙๘๖๖๖๔

การเดินทางและศึกษารวมชาติ

การเดินทางและศึกษารวมชาติ ที่ชุมชนบ้านถ้ำน้ำพุ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ไหว้พระ เทียนน้ำตก ชมถ้ำ ตามรอยภาพสลักโบราณทางพระพุทธศาสนาอายุกว่าพันปี เก้าแก่ที่สุดในประเทศไทย สามารถกางเต็นท์ ตกปลา เดินป่า ซึ่งในอดีตประชากรส่วนใหญ่ได้อพยพมาจากจังหวัดในภาคอีสานและภาคกลางเพื่อมาทำไร่ข้าวโพด ภาษามูต เป็นภาษา อีสาน เอกลักษณะของหมู่บ้าน จะมีต้นจันทน์ ซึ่งเป็นต้นไม้พื้นถิ่น ปลูกริมถนนสองข้างทาง และในบริเวณบ้านทุกหลังคาเรือน โดยบ้านเรือนส่วนใหญ่จะสร้างอยู่บริเวณเนินเขา ลดหลั่นกันไป สภาพภูมิประเทศ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในหุบเขาหินปูน และมีป่าไม้เป็นจำนวนมาก

โดยนายบุญมี วาทยังสงค์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐

โทร ๐๙๙-๙๓๗๑๖๖๓

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองผักนึ่ง

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองผักนึ่ง ตั้งอยู่เลขที่ ๔๕/๑ หมู่ที่ ๙ บ้านหนองผักนึ่ง ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี รวมกลุ่มครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๔ และได้รวมกลุ่มจัดวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เริ่มต้นจากการที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองผักนึ่ง ได้นำผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน มาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ปูรสด้วยสมุนไพรในครัวเรือนที่ ก็ได้เมนูจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เต็มไปด้วยคุณค่าของสมุนไพรไทย

ปัจจุบัน สินค้ามีทั้งหมด ๗ ผลิตภัณฑ์ ถั่วทอดสมุนไพรกระเทียมทอดอบแห้ง หมูทุบหมูสวรรค์ หมูเส้นสวรรค์ หมูแห้ง หนังปลากรอบสมุนไพร วางจำหน่ายที่ตลาด อตก. จตุจักร ศูนย์ OTOP พุแค สวนริมเขา สระบุรี ไร่สุวรรณปากช่อง ไปรษณีย์ทับกวาง แก่งคอยและสาขาปากเพี้ยว บีมส์สโกล์สาขาแก่งคอย สาขาในเมือง สระบุรี

โดย นางสมใจ มีเจตนา

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองผักนึ่ง
๔๕/๑ หมู่ที่ ๙ บ้านหนองผักนึ่ง ตำบลทับกวาง
อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

วิสัยทัศน์

ทับกวางน่าอยู่ เศรษฐกิจก้าวหน้า กลุ่มแม่บ้านหนองผักนึ่งก้าวไกล
มุ่งมั่นพัฒนา น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม และดนตรีพื้นบ้าน

บ้านน้ำพุ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลทับทิม เป็นแหล่งธรรมชาติที่ให้ผู้สนใจสามารถเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านจำนวนมาก จนเกิดการรวมตัวของชาวบ้านผู้มีความสามารถด้านศิลปะแขนงต่างๆ เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้าน เพื่อสำหรับการต้อนรับคณะท่องเที่ยวต่างๆ ที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ

โดย นายทองมาก บุญเกื้อ (พิณ)
นายธนากร หงษา (แคน)
นายเทเวศ สิงห์ทอง (กลองยาว)
นางบุญโฮม จักรพล (รำไทย)

วัดถ้ำพระโพธิสัตว์

ถ้ำพระโพธิสัตว์ หรือ ถ้ำเขาน้ำพุ เป็นถ้ำในจังหวัดสระบุรี ที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นที่พำนักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญภายในถ้ำคือภาพสลักปูนดำที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ คาดว่าสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของวัดถ้ำพระโพธิสัตว์ (วัดพระโพธิสัตว์, วัดถ้ำเขาน้ำพุ) ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาราช เคยเสด็จฯ ประพาสถ้ำแห่งนี้ ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ สจากรอยแกะสลักอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. บริเวณถ้ำธรรมทัศน์ ซึ่งเป็นถ้ำที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันในบริเวณเดียวกัน นอกจากถ้ำพระโพธิสัตว์แล้ว ยังประกอบด้วยถ้ำอื่นๆ ได้แก่ ถ้ำพระธรรมทัศน์, ถ้ำมุนีสวนหิน, ถ้ำสดเจดีย์

